EEN MOND VERVULD MET LACHEN

Uit het dagboek van mr. J. C. van der Muelen
van september 1787 tot december 1788.

„Als God de gevangenen Sions weder bracht waren wij gelijk degenen die droomen. Toen werd onze mond vervuld met lachen en onze tong met gejuich; toen zeide men onder de heidenen: de Heere heeft groote dingen aan dezen gedaan." (Psalm 126 vs. 1 en 2).

Zondag 16 september 1787 hoorde men dit in Driebergen van de kansel voorlezen. De predikant had een goede reden voor de keuze van zijn tekst: het was dezelfde die Voetius gebruikt had bij zijn eerste dienst in de Domkerk na het vertrek der fransen in 1673. Ook nu was Utrecht ontruimd, ditmaal door de pretense (patriottische) regering, die in de nacht van 15 op 16 september besloten had Utrecht niet te verdedigen tegen de in aantocht zijnde pruisische troepen. De graaf van Rechteren, commandant van het bataillon van Stuart, had het nieuws aan mevrouw Van Berck doen weten, de bewoonster van het statige Sparrendaal in Driebergen. Zij gaf het bericht door aan de predikant maar liet de andere inwoners van het dorp er buiten. Mr. J. C. van der Muelen, eigenaar van het toch ook niet te versmaden Dennenburg voelde zich hierdoor ietwat gepasseerd en tekende in zijn dagboek aan: *„misschien indien 't een kwaade tijding geweest was zoude wij ze hebben mogen weten"*. Nu hoorde hij het nieuws pas in de kerk.

Wel had hij reden tot vreugde. Zijn vrouw was in februari even in Utrecht gaan kijken en kwam toen met sombere verhalen terug; hijzelf had de stad ruim een jaar lang niet betreden uit vrees voor hechtenis. Nu kon hij eindelijk terugkeren en weer aan het werk gaan als lid van de vroedschap. Tot aan de machtsovername in de zomer van 1786 had hij in allerlei commissies gezeten en hij bereidde zich voor op een drukke tijd. Eerst moest hij echter zijn positie wat verstevigen; diezelfde dag nog bezocht hij de voorman der prinsgezinden, overste Pesters, op de Wulperhorst. Hij kreeg van dezen wel *„enige reproches, doch geen erge"* te horen en de volgende dag maakte hij in Amersfoort zijn opwachting bij de Prins, Eindelijk, 18 september, vertrok hij naar Utrecht. Een moeizame reis langs de vernielingen bij De Bilt, door de ereboog bij de Wittevrouwenpoort, een stad binnen waar nu iedereen oranje droeg en waar het Wilhelmus van Nassauwe van de toren klonk.

Hij kwam meteen midden in de problemen: de pretense regering was gevlucht, er had dus geen overdracht van de administratie plaats gevonden. Geldkistjes, leggers en andere zaken moesten eerst worden opgespoord. Voorts vielen er nogal wat plunderingszaken te berechten en ook zou men zijn houding moeten bepalen ten aanzien van allen die met de pretense regering hadden samengewerkt. Onbeheerd gebleven eigen-

dommen moesten beschermd, door de patriotten buitgemaakte goederen teruggegeven aan de eigenaren. En dat alles met te weinig personeel; drie deurwaarders waren gevlucht en de enige die was gebleven, Van Schoonhoven, werd er van verdacht te veel geheuld te hebben met de

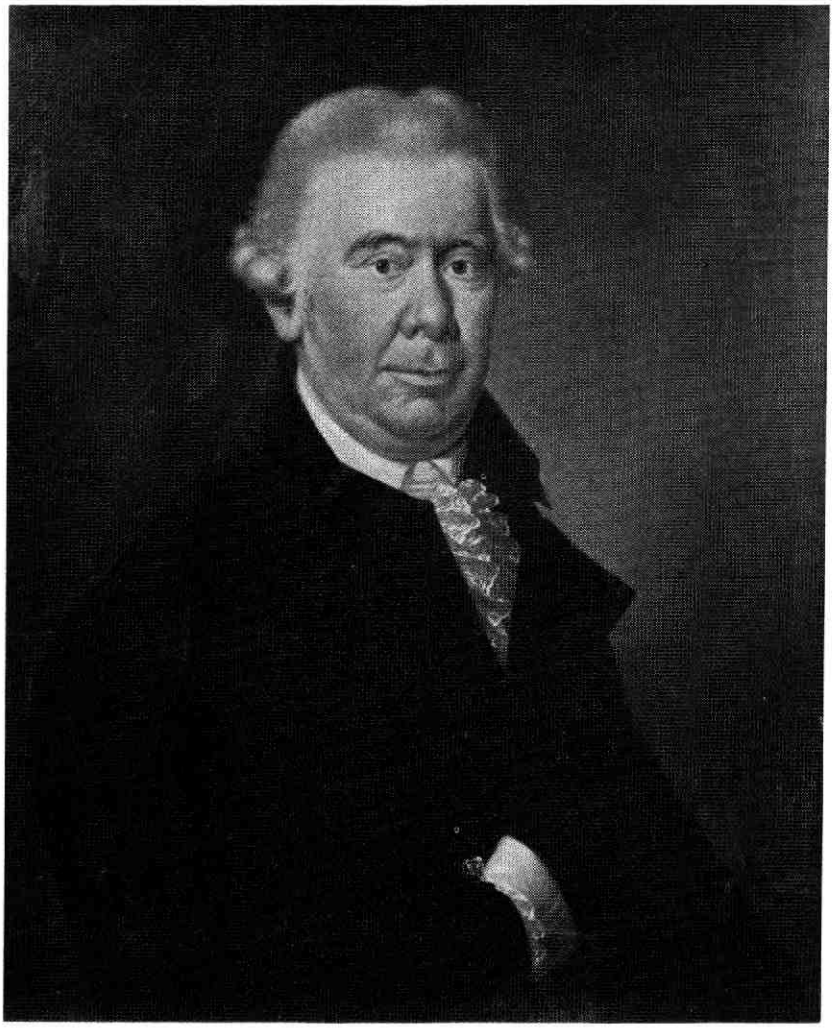

Mr. Jan Carel van der Muelen in 1803
Schilderij van Chr. van Geelen Sr.
(Collectie Centraal Museum Utrecht)

pretense regering. Voorlopig behielp men zich toch maar met hem. We zien Van der Muelen met Van Westrenen en Van Loten de huizen van gevluchte patriotten betreden om papieren te zoeken en eigendommen

voor plundering te behoeden. In het huis van Van Eyck brachten ze veel tijd door met zoeken naar twee houten kistjes met stadsarchief. Eindelijk vond Loten ze, die wist hoe de kistjes er uit zagen, maar een legger van de Domkerk bleef zoek. Het huis van de procureur Hoevenaar was nog niet erg geplunderd, wel was het te zien dat hij zich geen tijd had gegund had om veel mee te nemen; een gepakte koffer stond in het voorhuis, in het achterhuis was de tafel gedekt voor het ontbijt; *„een koffijkan met koffij, een halfvol bierglas etc"*. De commissie verzegelde daar drie kamers vol papieren. Anderen bezochten weer andere huizen, men kwam bij Bentinck, bij Van Boetzelaer, in Paushuize, bij Smissaert, en overal verzegelde Van Schoonhoven de deuren en kwamen schildwachten tegen verdere plundering waken. Bij de raad Egeling hadden soldaten van het regiment van Oranje Nassau huisgehouden: niet alleen dronken ze de wijn uit zijn kelder maar zij lieten ook vele okshoofden leeglopen in de gracht. Van der Muelen had het roodgekleurde grachtwater niet meer gezien, wel kon hij de wijnlucht nog ruiken toen hij in de buurt kwam. Het was allemaal toch wel een beetje triest.

Samen met Martens liet hij goederen die onbeheerd in schuiten en karren lagen in de weeskerk brengen. In verband hiermee bezocht hij de generaal van Monster, bevelhebber van de troepen in Utrecht. Deze was „knorrig en distrait" en bood geen stoelen aan. Het was vervelend om als deftig regent zo behandeld te worden, maar ze kregen tenslotte de gewenste schriftelijke vergunning los.

Ook ging hij kijken wat hij voor zijn zwager de Maleprade kon doen. Als officier onder Van Efferen was hij al zijn spullen kwijtgeraakt toen diens regiment in mei 1787 bij de Vaart door de Utrechters was verslagen. Het was wel zijn beste plunje, want Van Efferen had verzuimd zijn officieren op de hoogte te stellen van het doel van de tocht, zodat zij dachten dat zij naar Maastricht zouden gaan waar zij netjes voor den dag zouden moeten komen. De patriotten hadden dan ook veel kostelijks buitgemaakt. Ze hadden er in Utrecht een tentoonstelling van ingericht, met een inventaris vervaardigd door Hoevenaar en bij de ingang stonden twee paaltjes met volgens van der Muelen *„Ergerlijke inscripties"*. Tegen betaling kon men al dat moois gaan zien en uiteindelijk zou het geveild worden. Daar kwam het dus niet meer van, maar helaas, toen Van der Muelen kwam kijken of er iets van zijn zwagers boeltje te vinden was, waren de beste dingen al weggehaald door lieden die zichzelf hadden weten te helpen. Men vertelde dat de heer Van Lidth de Jeude zich in de gedenkwaardige nacht van de evacuatie van het daar aanwezige geld had meester gemaakt. Zwager Maleprade kreeg alleen wat linnengoed terug. De gedenkzuiltjes werden vernietigd.

Dit waren allemaal zaken van praktische aard. Er waren ook meer principiële kwesties. Het begon al meteen op 18 september toen men van de teruggekomen raadsleden opnieuw de eed eiste. Van de Muelen was het hier niet mee eens omdat de oude eed zijns inziens nog gold, maar hij wilde er geen punt van maken. Ook voor het roomse paartje dat kwam om te trouwen na bij het pretense gerecht te zijn aangetekend, dreef hij de zaken niet op de spits. Ze mochten trouwen „om confusie te

voorkomen" en daarmee was de aantekening bij het pretense gerecht stilzwijgend erkend. Pesters nam een soortgelijke houding aan toen er moeilijkheden waren over de stichtse almanak; in die van 1787 zou namelijk de pretense regering komen te staan. De Amersfoorters wilden om die reden de almanak niet laten uitkomen, maar Pesters wees op het contract dat er met de drukker bestond en op de mogelijkheid van een proces.

Waar men zich wel druk over maakte, dat was over de houding van mensen tijdens de pretense regering. Hadden zij gecollaboreerd, waren zij „goed" of „fout" geweest?. Van der Muelen had het niet van dichtbij meegemaakt, hij was al die tijd in Driebergen geweest en kon er dus niet over oordelen. Wel schreef hij al 24 september vol verontwaardiging in zijn dagboek over het in het wilde weg ontslaan zonder vorm van proces, over de wraakzucht van hen die nu weer op het kussen zaten. Hij wenste dat men wat „moderater" was. Hij vond wel dat het gedrag van vele personen onderzocht moest worden, maar dan door het gerecht, waar zij de mogelijkheid hadden van verweer. Later werd er inderdaad meer aan het gerecht overgelaten en men werd het straffen beu. Daardoor werd bijvoorbeeld dominee Blanck, die indertijd onder andere van de kansel had gezegd dat de Zaligmaker een patriot was, niet meer vervolgd. De zaak was te lang blijven slepen, Van Ewijck, die fel tegen hem was zei bij de rondvraag „ik heb er de buik zo vol van dat ik het nu maar zal laten" (dagboek, februari 1788).

Toch bleef de houding van de overwinnende partij in wezen onverzoenlijk. Dat moet ook wel de reden zijn dat de moderaat Van der Muelen er uit kwam te liggen. Dat hij patriotten tot zijn naaste familieleden telde was minder belangrijk. Voorzichtig als hij was beperkte hij zijn contacten met hen tot het minimum. Na een bezoek van zijn nicht Grotenray die in opgewonden bewoordingen de brave d'Averhoult en de arme onschuldige Van de Capellen had beklaagd schreef hij in zijn dagboek: *„het zou niet goed zijn met deze vrienden over straat te gaan noch althans ten hunnent veel te komen"*. (november 1787) Groots was deze houding zeker niet, maar Van der Muelen had nu eenmaal afkeer van alle overdrijving. Deze afkeer was het die hem behalve van zijn familieleden ook van de felle prinsgezinden vervreemde. De societeit en de conversatie werden voor hem uiterst onaangenaam en mensen met wie hij vroeger omging zetten geen stap meer bij hem in huis. In december 1788 wilde zijn mederaadslid De Joncheere zijn groet niet beantwoorden en gegriefd schreef hij in zijn dagboek: *„Men denkt vrienden te hebben doch zij zijn 't niet meer, zonder hun eenig leed gedaan te hebben wordt men eene verwijdering gewaar en men durft niemand meer betrouwen. 't Is nu het best, 't is het aangenaamst zich binnen zijn huis op te houden en alleen met zijn eigen huisgezin om te gaan."*

Het dagboek bevat over het jaar 1789 voornamelijk de détails van een ingewikkelde familieruzie. Over de jaren daarna zijn geen dagboeken (meer) voorhanden, zodat we in het onzekere moeten blijven hoe onze vriend gereageerd heeft op de latere politieke ontwikkelingen. De zorgvuldigheid waarmee hij klappers heeft vervaardigd op zijn dagboeken, op vroedschapresoluties, op doods- en trouwberichten geeft echter te

denken. Vermoedelijk heeft hij zich in zijn latere jaren steeds meer uit het openbare leven teruggetrokken en werkte hij in stilte in zijn studeerkamer op Dennenburg. Na die zondag in september 1787 is zijn mond niet meer vervuld met lachen noch zijn tong met gejuich.

E. P. Polak-de Booy

Noot. De dagboeken van Mr. J. C. C. van der Muelen lopen van 1 januari 1786 tot 31 december 1789. Zij bevinden zich op het rijksarchief in Utrecht, archief Van der Muelen nr. 158. De schijver heeft ze van een uitgebreid register op persoonsnamen en onderwerpen voorzien. Uit verwijzingen die Van der Muelen in andere aantekeningen naar zijn dagboeken maakt blijkt dat er meer geweest moeten zijn. Misschien komen die nog eens te voorschijn.

ZEEVLIET

Ongeveer een kilometer van IJsselstein lag aan de noordzijde van Benschop de herenplaats „Zeevliet". Daar heeft kapitein Abraham Ferdinand van Zijll gewoond, geboren in 1642 en overleden in 1697. Hij is in Benschop begraven en het monument op zijn graf is in 1901 gerestaureerd en onthuld. Het is een boerderij geweest, bestaande uit twee en dertig morgen land met huis, berg en schuur, een dubbele hofstee dus. Eigenaresse was Maria van der Egge, weduwe van Mr. Anthonius van Everdingen, burgemeester van Oudewater. Na haar overlijden werd de boerderij publiek verkocht. Koper was kapitein van Zijll, van wie de weduwe een oud-tante was. Zeer waarschijnlijk heeft hij ze gekocht in verband met zijn aanstaand huwelijk met Wilhelmina van Nyhof. Hij heeft een genoeglijke buitenplaats willen hebben om er te vertoeven als hij niet op zee hoefde te zijn. Die ontvlood hij dan even en vandaar allicht de naam Zeevliet.

Uit een tekening van 1740 merken wij dat de oude boerderij is afgebroken en vervangen door een fraai herenhuis. De boerderij met stalling, schuur en koetshuis werd een eindje naar achter opnieuw opgebouwd. Grote lanen zijn aangelegd en veel vruchtbomen geplant. Evenals Jacob Cats deed met zijn Zorgvliet, heeft van Zijll er iets moois van gemaakt. Over de voorwetering is een brug gelegd met daarop een zitbank. Wellicht is ook door van Zijll de mooie koepel in de grote tuin gebouwd en heeft hij er beeldjes in geplaatst, die men er later in zag staan. Twee mooie vijvers werden gegraven om de tuinaanleg te voltooien. Maar de nieuw gebouwde boerderij werd een aparte weg aangelegd, zodat de daarin wonende boer niet over het erf hoefde te rijden. De koopsom van de boerderij was negen duizend één honderd vijf en zeventig gulden.